

seria de autor
Herta Müller

Serie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Herta Müller

Mereu aceeași nea
și mereu același neică
eseuri

Traducere din germană și note de
ALEXANDRU AL. ȘAHIGHIAN

HUMANITAS
fiction

Redactor: Gabriel H. Decuble
Coperta: Angela Rotaru

HERTA MÜLLER
IMMER DERSELBE SCHNEE UND IMMER DERSELBE ONKEL
Copyright © Carl Hanser Verlag München 2011
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2011, pentru prezenta versiune românească

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MÜLLER, HERTA

Mereu aceeași nea și mereu același neică / Herta Müller; trad.:
Alexandru Al. Șahighian. – București: Humanitas Fiction, 2011
ISBN 978-973-689-440-4
I. Șahighian, Alexandru Al. (trad.)
821.112.2-4=135.1

Orice cuvânt știe ceva despre cercul drăcesc¹

— AI O BATISTĂ?, mă-ntreba mama în fiecare dimineață la poarta casei, înainte să ies în stradă. N-aveam. Și pentru că n-o aveam la mine, mă întorceam iar în cameră și-mi luam una. Dimineața n-aveam niciodată batista la mine, fiindcă în fiecare dimineață așteptam această întrebare a ei. Batista era semnul că dimineața mama mă ocrotește. În ceasurile și treburile cotidiene de mai târziu, eram pe cont propriu. Întrebarea: AI O BATISTĂ? era o tandrețe indirectă. Una directă ar fi fost jenantă, așa ceva nu exista printre țărani. Iubirea se deghiza în întrebare. Doar așa putea fi rostită sec, pe ton poruncitor, ca și cum s-ar fi referit la o manevră curentă din procesul muncii. Faptul că-mi vorbea cu asprime chiar sublinia tandrețea. În fiecare dimineață eram la poartă o dată fără batistă, și-o a doua oară cu batistă. Abia apoi ieșeam în stradă ca și cum odată cu batista o aveam cu mine și pe mama.

Douăzeci de ani mai târziu, eram deja de mult timp de una singură la oraș, traducătoare într-o fabrică de construcții de mașini. Mă sculam la cinci în zori, la șase

¹ Autoarea speculează sensul literal al termenului german *Teufelskreis*, figurat: „cerc vicios“.

și jumătate începea lucrul. Dimineața, sunetele imnului din difuzor răsunau în întreaga curte a fabricii. În pauza de prânz – corurile muncitorești. Dar ochii muncitorilor care se așezau să mănânce ceva erau goi ca tabla zincată, mâinile lor pline de unsoare de mașini, mâncarea învelită în hârtie de ziar. Înainte să vâre în gură bucata de slană, răzuiiau cu briceagul cerneala tipografică de pe ea. Doi ani s-au scurs așa după tipicul cotidian, o zi întocmai ca și cealaltă.

În cel de-al treilea an s-a zis cu uniformitatea zilelor. În decurs de-o săptămână, în biroul meu a venit de trei ori dis-de-dimineață un bărbat uriaș, ciolănos, cu ochi albaștri sclipitori – un colos de la Securitate.

Prima oară m-a tratat cu insulte, stând în picioare, și-a plecat.

A doua oară și-a scos canadiana, agățând-o de cheia dulapului, și s-a așezat. În acea dimineață adusesem de-acasă lalele și tocmai le aranjam în vază. S-a uitat la mine în acest timp și m-a lăudat pentru neobișnuita mea pricepere la oameni. Avea o voce lunecoasă. Situația mi se părea dubioasă. I-am respins laudele afirmând că mă pricep la flori, dar nu și la oameni. A zis atunci, răutacios, că el mă cunoaște mai bine decât cunosc eu lalelele. Și-a aruncat canadiana pe braț și a plecat.

A treia oară când a venit, s-a așezat, iar eu am rămas în picioare, căci își pusese servieta pe scaunul meu. N-am îndrăznit s-o iau de-acolo și s-o pun pe jos. M-a insultat tratându-mă de proastă îngrămadită, de puturoasă și curvă la fel de stricată ca o cățea de pripas. A împins vaza cu lalele până-n marginea mesei, în mijlocul mesei a trântit o foaie albă de hârtie și-un pix. A răcnit: Scrie! Am scris stând în picioare ceea ce mi-a dictat – numele

meu, cu data nașterii și adresa. Apoi, însă, mi-a mai dictat următoarele: că, indiferent de gradul de intimitate sau de rudenie, nu voi spune nimănui că... și-aici a pronunțat acel cuvânt îngrozitor: *colaborez*. Cuvântul ăsta nu l-am mai scris. Am pus pixul jos și m-am dus la fereastră, privind afară la strada plină de praf. Era neasfaltată – hârtoape și case cocoșate. Colac peste pupăză, ulița asta dărăpănată se mai numea și Strada Gloriei. Pe Strada Gloriei, o pisică se cocoșase în dudul desfrunzit. Era pisica fabricii, cea cu urechea sfărțecată. Deasupra ei, un soare matinal ca o tobă gălbuie. Am zis:

— N-am caracterul.

Am zis-o străzii de-afară. Cuvântul CHARACTER l-a isterizat pe securist. A rupt hârtia aruncând bucățelele pe jos. Pesemne că și-a adus apoi aminte că trebuie totuși să-i prezinte șefului dovada încercării de racolare, așa că s-a aplecat culegând de pe jos peticele de hârtie și azvârlindu-le în servietă. După care a oftat adânc și, de necaz, a dat cu vaza cu lalele de perete. Vaza s-a spart cu un scrâșnet de parc-ar fi fost măsele în aer. Cu servieta sub braț, a spus încetișor:

— Are să-ți pară rău, te înecăm în râu.

Iar eu am murmurat ca pentru mine:

— Dacă semnez hârtia, n-am să mai pot trăi cu mine însămi și va trebui s-o fac cu mâna mea. E mai bine dac-o faceți voi.

Dar ușa era deja larg deschisă și el dispăruse. Iar afară, în Strada Gloriei, pisica fabricii sărise din copac pe acoperișul casei. O creangă încă mai vibra ca o trambulină.

De-a doua zi a și-nceput hărțuiala. Urma să dispar din fabrică. În fiecare dimineață la șase și jumătate trebuia să

mă prezint la director. Iar lângă el în fiecare dimineață ședeau președintele de sindicat și secretarul de partid. Și la fel cum odinioară mama mă tot întreba: „Ai o batistă?“, tot așa mă întreba acum și directorul în fiecare dimineață:

— Ți-ai găsit alt loc de muncă?

Iar eu de fiecare dată îi răspundeam la fel:

— N-am căutat, fiindcă îmi place în fabrică și vreau să rămân aici până ies la pensie.

Într-o dimineață, când m-am dus la lucru, am dat peste dicționarele mele voluminoase care zăceau pe culoar, lângă ușa biroului meu. Am deschis ușa – la masa mea de scris ședea un inginer. Mi-a spus:

— Cine intră mai întâi bate la ușă. Țta-i acum locul meu, n-ai ce căuta aici.

Acasă nu mă puteam duce, fiindcă le-aș fi oferit pretextul să mă concedieze pentru absență nemotivată. Nu aveam un birou al meu, dar cu-atât mai mult trebuia să vin acum în fiecare zi absolut normal la lucru, cu nici un preț nu trebuia să absentez.

Un timp, prietena mea din fabrică căreia, pe drumul spre casă pe nenorocita aia de Strada Gloriei, îi povesteam totul, mi-a eliberat un colțișor la masa ei de scris unde să pot lucra. Dar într-o dimineață m-a așteptat la ușa biroului și mi-a spus:

— N-am voie să te mai las să intri. Toți spun că ești o turnătoare.

Șicanările se propagau de sus în jos, zvonul începuse să circule printre colegi. Țta și era lucrul cel mai rău. Împotriva unor atacuri te poți apăra, dar în fața clevetirii ești neputincios. Zi de zi eram pregătită pentru

orice, luând în calcul și moartea. Dar această perfidie mă dădea gata. Nici o luare în calcul n-o făcea suportabilă. Calomnia te burdușește cu noroi și te sufoci, fiindcă nu te poți apăra. Părerea colegilor mei era că sunt chiar ceea ce refuzasem să fiu. Dacă i-aș fi spionat ca să-i torn, s-ar fi încrezut în mine fără umbră de bănuială. În fond, mă condamnau fiindcă-i crușasem.

Cum nu puteam lipsi în nici un caz de la lucru, dar n-aveam un birou al meu, iar prietena mea n-avea voie să mă mai lase să intru în biroul ei, stăteam nehotărâtă în casa scărilor. Am urcat și coborât treptele de câteva ori – și dintr-odată am fost iar copilul mamei mele, CĂCI AVEAM O BATISTĂ. Pe care-am întins-o pe-o treaptă undeva între etajul unu și doi, netezind-o cu palma să stea cum trebuie, și m-am așezat pe ea. Dicționarele voluminoase le-am luat în poală și-am continuat să traduc prospectele unor mașini hidraulice. Eram ca o glumă proastă pe trepte, iar biroul meu era o batistă. Prietena mea venea în pauzele de prânz, așezându-se lângă mine pe trepte. Mâncam împreună așa cum obișnuiam să facem înainte în biroul ei și încă mai înainte într-al meu. Din difuzorul din curtea fabricii răsunau ca totdeauna corurile muncitorești cântând despre fericirea poporului. Ea mânca și-mi plângea de milă. Eu, nu. Trebuia să rămân tare. Încă mult timp. Câteva săptămâni nesfârșit de lungi, până ce m-au concediat.

În perioada în care eram gluma proastă de pe trepte am căutat în dicționar cum stau lucrurile cu aceste cuvinte, SCARĂ și TREAPTĂ. Prima treaptă a scării se numește treapta DE PORNIRE, iar ultima, DE IEȘIRE. În

germană, capetele treptelor orizontale pe care calcă piciorul se reazemă lateral în OBRAJII SCĂRII [vangul scării¹]. Iar spațiul rămas liber dintre treptele unei scări se numește chiar OCHIUL SCĂRII. Din elementele de construcție ale instalațiilor hidraulice mânjite de unsoare învățasem frumoasele cuvinte COADĂ-DE-RÂNDUNICĂ și GÂT-DE-LEBĂDĂ², iar șuruburile se prind în ceea ce în germană se numește MUMA-ȘURUBULUI [*Schraubenmutter*, piuliță]. Mă uluiau numele poetice ale elementelor unei scări, frumusețea limbajului tehnic. Obrajii scării, ochii scării – așadar scara are față umană. Fie ele din lemn sau piatră, din beton sau fier – nu știu cum se face, dar oamenii le imprimă propriul lor chip până și celor mai incomodante lucruri din lume, botează materialul mort cu numele cărnii proprii, îl personifică transformându-l în părți ale corpului uman. Iar pentru specialiștii în tehnică, asprimea muncii devine suportabilă abia printr-o tandrețe ascunsă. Și orice muncă, în orice meserie, se desfășoară după același principiu ca întrebarea mamei mele cu privire la batistă.

Când eram copil, acasă exista un sertar pentru batiste. Înăuntru erau dispuse pe două rânduri orizontale câte trei vrafuri unul după altul:

În stânga, batistele bărbătești pentru tata și bunicul.

1 În germană, *Treppenwangen* (textual: „obrajii scării“). Termenul tehnic românesc *vang* provine tocmai din germanul *Wange*, „obraz“.

2 Aceste două cuvinte chiar există și în românește, fiind calchiate după termenii tehnici germani, *Schwalbenschwanz* și *Schwänenhals*, și se referă, primul, la un anume tip de îmbinare între părțile unei mașini, iar cel de-al doilea, la o țevă curbată.

În dreapta, batistele femeiești pentru mama și bunica.
La mijloc, batistele de copii pentru mine.

Sertarul era portretul familiei noastre în format de batistă. Batistele bărbățești erau cele mai mari, tivite cu dungi maro, gri sau bordo. Batistele femeiești erau mai mici, iar marginile lor erau bleu, roșii sau verzi. Batistele de copii erau cele mai mici, fără tiv, dar cu flori sau animale pictate în pătratul alb. Din toate trei soiurile existau batiste pentru zilele de lucru, în rândul din față, și batiste de duminică, în rândul din spate. Duminică, chiar dacă nimeni n-o vedea, batista trebuia să se potrivească la culoare cu îmbrăcămintea.

Nici un alt obiect din casă, nici chiar noi înșine, nu era socotit atât de important ca batista. Ea era universal utilizabilă: când aveai guturai, când îți curgea sânge din nas, când te răneai la mână, cot sau genunchi, când plângeai ori ți-o vârai în gură mușcând-o, ca să-ți înghiți lacrimile. O batistă udă, rece, pusă pe frunte era împotriva durerilor de cap. Cu câte-un nod la cele patru capete, ți-aco-pereai capul cu ea, să te apere de insolație sau ploaie. Când voiai să-ți amintești ceva, făceai nod la batistă ca reper de memorie. Când cărai o geantă grea, îți înfășurai batista în jurul mâinii. Fluturată, era un gest de adio atunci când trenul pleca din gară. Și fiindcă pe românește se spune TREN, iar în dialectul germano-bănățean lacrimii i se spune TRĂN¹, în capul meu scrâșnetul trenurilor pe șine se asemena totdeauna cu plânsul. Dacă murea careva acasă la el în sat, i se lega pe dată o batistă în jurul bărbiei, ca să-i rămână gura închisă când se instala rigiditatea cadaverică.

¹ Pronunția este cvasi-identică.

Cuprins

Orice cuvânt știe ceva despre cercul drăcesc	5
Discurs la banchet.	22
Nu te duce cu gândul unde nu trebuie	25
Cristina și fantașa ei <i>sau Ceea ce (nu) scrie în dosarele Securității</i>	42
Lalele, lalele, lalele <i>sau Viața ar putea fi frumoasă ca nimic...</i>	80
Ce mare-i corpul și ce mic motorul.	89
Mereu aceeași nea și mereu același neică	102
Aplicația străzilor subțiri	117
Porumbu-i galben, nu e timp	133
Dar de unu-i dispărut fără urmă, dar de-un cățeluș s-a ițit din clăbuci	155
Dar totdeauna ai tăcut	176
Vrei să vezi ce-ntinde mâna după tine.	183
Că fiecare obiect trebuie să ocupe locul pe care il ocupă. Și că eu trebuie să fiu cel care sunt	196
La marginea băltoacei orice mătă sare altfel.	209
Privirea gărilor micuțe	212
Când propriul trup mă lasă baltă	229
Doar frica să doarmă nu poate	233
„Lume, lume, soro lume“	245
Trimiteri bibliografice	259